

PROGRAM FÖR LUFTVÅRDÅTGÄRDER I HELSINGFORS 2008-2016

Resumé, 22.8.2008

Allmänt

Enligt statsrådets förordning om luftkvaliteten (711/2001) är kommunen skyldig att göra upp program eller planer om de gränsvärden som anges i förordningen överskrids. Gränsvärdet för kvävedioxid har i Helsingfors längs gatorna i centrum och i starkt trafikerade gatuschakt överskridits åren 2005 och 2006, och gränsvärdet för halten av s.k. inandningsbara partiklar har överskridits åren 2003, 2005 och 2006. På grund av dessa överskridningar har Helsingfors sammanställt ett program för luftvårdåtgärder för åren 2008-2016. Detta program innefattar långsiktiga åtgärder för sänkning av halter som går över gränsvärdena, när det gäller kvävedioxid (NO₂) och inandningsbara partiklar (PM₁₀). I programmet har också intagits s.k. små partiklar (PM_{2,5}), med tanke på deras skadlighet för hälsan. De åtgärder som presenteras i programmet minskar också allmänt andra luftföroreningar samt utsläppen av växthusgaser.

I luftvårdprogrammet presenteras följande vision för år 2016:

Halterna av luftföroreningar har minskat och stannar nu permanent under gränsvärdena. Luftkvaliteten har förbättrats och en följd av detta är att de negativa verkningarna på invånarnas hälsa på grund av luftföroreningar har minskat, med ökad trivsselfaktor i livsmiljön som resultat.

Åtgärderna granskas uppdelade i sju grupper:

- I Allmänna åtgärder
- II Planering av markdispositionen, trafiken
- III Gatudamm
- IV Energiproduktion
- V Partiklar
- VI Undersökningar och utredningar
- VII Information, utbildning och fostran

För varje åtgärd har det preciserats dess mål, det ansvariga organet och de tänkta verkningarna. I utvärderingen av åtgärdernas effekt behandlas deras luftkvalitets- och övriga miljöverkningar, kostnaderna, tidtabellerna och respektive åtgärds realiserbarhet. Med i bedömningen av verkningarna för luftkvalitetens del har tagits Meteorologiska institutets nedfallsberäkningar, SAD:s utsläppsberäkningar samt en av Nordic Envicon Oy uppgjord bedömning av hur effektiva olika åtgärder för tyglande av gatudammet är. Därtill har Folkhälsoinstitutet gjort en utvärdering av programmets hälsoverkningar. Mätarna och uppföljningsåtgärderna har behandlats åtgärdsgruppsvis. Åtgärderna är inalles 43. En del av dessa kan genomföras med förefintliga resurser, andra kräver tilläggsfinansiering.

Stadsstyrelsen har godkänt åtgärdsplanen 19.5.2008. Utredningar om hur programmet realiserats skickas med tre års intervaller till miljöministeriet och därifrån vidare till EU-kommissionen. Luftvårdsarbetsgruppen ansvarar för uppföljningen av programmet.

Tio i topp band projekten

Med tanke på åtgärdsprioriteringen har det sammanställts en förteckning av de tio angelägnaste projekten. Dessa tio åtgärder, utan inbördes rangordning, är som följer:

- Inverkan på luftkvaliteten tas i beaktande i markdispositionsplaneringen
- Kollektivtrafikens attraktionskraft förbättras
- Kollektivtrafikens tvärgående linjer vidareutvecklas

- Främjande av alternativ med låg utsläppsnivå
- Främjande av gång- och cykeltrafik
- Det utreds möjligheter att grunda en miljözon
- Utredning och införande av för Helsingfors lämpliga metoder för reglering och avgiftsbeläggning av trafiken
- Metoder för renhållning av gatuområden som helheter
- Förbättring av den materiel som används för motarbetande av gatudamm
- Invånarna förmås att bli mer medvetna om luftkvalitetsfrågor

Åtgärderna

I Allmänna åtgärder

1. Påverkan med beskattning och lagstiftning
2. Påverkan av de internationella besluten genom intresseorganisationer och nätverk
3. Påtryckningar på andra länder - förmå dem att minska utsläppen av långväga föroreningar
4. Staden föregår med gott exempel
5. Främjande av kollektivtrafikprojekt och deras utveckling

Till de allmänna åtgärderna hör internationell och nationell verksamhet som Helsingfors är med om att främja och realisera. Staden har dock inte möjligheter att ensam realisera åtgärderna, men den kan vara med om att främja dem. Målet är att staden aktivt medverkar i internationella och nationella arbetsgrupper och den vägen påverkar bl.a. beskattning, lagstiftning och internationella beslut samt utövar inflytande på andra länder, så att de drar ned på sina utsläpp av små partiklar med spridning över långa distanser. Helsingfors verkar som föregångare och som gott exempel i ibruktagningen av åtgärder för bättre luftkvalitet, och främjar realiseringen av olika regionala projekt inom kollektivtrafiken.

II Planering av markdispositionen, trafiken

1. I markdispositionsplaneringen beaktas inverkan på luftkvaliteten
2. Kollektivtrafiken görs attraktivare
3. Inrättande av flera tvärgående linjer i kollektivtrafiken
4. Lösningar med låga utsläpp prioriteras
5. Främjande av gång- och cykeltrafik
6. Utredda möjligheterna att anlägga en miljözon
7. Olika möjligheter att reglera och avgiftsbelägga trafiken i Helsingfors utreds och tas i bruk
8. Möjligheterna att använda kollektivtrafik för fritidsresor utvecklas
9. Företagen erbjuds rådgivning om hållbar samfärdsl
10. Samfärdselsplaner görs upp
11. Det insamlas uppgifter om utsläppen av småskalig båttrafik och arbetsmaskiner
12. Tygling av fartygstrafikens utsläpp
13. Miljöbaserad gradering av hamn- och farledsavgifter
14. Bedömningen av utsläppen och luftkvaliteten i hamnarna utvecklas

Biltrafiken är den viktigaste faktorn för uppkomsten av dålig luftkvalitet, eftersom utsläppen sker på låg nivå, precis där människorna andas. Helsingforstrafiken har tilltagit nästan oavbrutet längs nätet av huvudgator sedan år 1993. Den största ökningen har redan länge skett utanför stadskärnan. Antalet personbilar i huvudstadsregionen har ökat fyrfalt sedan 1960-talets mitt. Kollektivtrafikens andel av samfärdseln har under de senaste decennierna varit nedgående..

Målet är att det i planeringen av markdispositionen beaktas hur luftkvaliteten påverkas, alltså både uppkomsten av utsläpp och hur människorna utsätts för föroreningarna. Kollektivtrafikens andel av samfärdseln ökas eller bibehålls åtminstone, genom att den görs mer attraktiv. Trafiken tilltar mest i tvärgående riktning, så det är viktigt att tvärgående linjer utvecklas i kollektivtrafiken. En åtgärd som i programmet betecknas som strategiskt viktig är främjandet av alternativ med låga utsläpp. På många håll i världen tillämpas metoder för reglering och avgiftsbeläggning av trafiken, i syfte att främja fordon med låga utsläpp och kollektivtrafikens konkurrensförutsättningar. Sådana åtgärder är bl.a. miljözoner, incitament för anskaffning av fordon med låg utsläppsnivå samt trängselavgifter. Vilka lösningar som bäst lämpar sig för Helsingfors, hur de införs och hur de verkar är något som behöver utredas. Det bör definieras officiella kriterier för vad som anses vara låga utsläpp.

Främjandet av gång- och cykeltrafik hör till de strategiskt viktigaste åtgärderna i programmet. Dessa trafikformers attraktionskraft utökas bl.a. med utveckling av gågatorna i centrum, kvaliteten på lederna för gående och cykelåkning samt citycykelkonceptet, likaså med effektivare information och marknadsföring.

I många länder erbjuds företagen tjänster för reglering av samfärdseln. Med olika planer för samfärdseln kan företagen spara kostnader för dyra parkeringsplatser, samtidigt som trafikvolymerna minskar. Avsikten är att det görs en utredning och ställs förslag om hur Helsingfors kan erbjuda tjänster av motsvarande slag.

Ett förslag i programmet gäller tygling av utsläppen från fartygstrafiken: det är fråga om åtgärder som främjande av låg utsläppsnivå för fartyg, utveckling av farledsavgifter graderade enligt miljöfaktorer samt utvärdering av hamnfunktionernas utsläpp och inverkan på luftkvaliteten.

III Gatudamm

1. Gaturengöringen styrs som en enda helhet
2. Deltagande i forskningsprojekt som gäller motarbetande av gatudamm
3. Metoder för minskning av användningen av dubbdäck utreds och tas i bruk
4. Gatuunderhållets behov beaktas redan i planeringen
5. Dammbildande egenskaper tas i beaktande när gator byggs
6. Uppkomsten av damm vid bygg- och gatuansläggningsarbeten minskas
7. Förbättrade egenskaper hos materielen för bekämpning och uppsamling av gatudamm
8. Förbättrad kvalitet på det grus som används mot halka
9. Saltningsmetoderna vidareutvecklas
10. Dammbindningen i episodsituationer utvecklas
11. Snötransporterna utökas, särskilt i gatuområdenas närhet
12. Vårrengöringen görs snabbare och tidigareläggs
13. Kvaliteten och kvalitetsstyrningen i arbetet förbättras

Gränsvärdena för partiklar i luften överskrids särskilt om våarna efter snösmältningen när damm virvlas upp från de torra gatorna. Staden har sedan 1980-talets slut tagit fram olika metoder för att få bukt med gatudamm. Målet med de åtgärder som förs fram i programmet är att problemen med gatudamm minimeras.

Den effektivaste lösningen med tanke på både gaturengöring och snötransport är att en enda aktör tar ansvar för gatuunderhållet som helhet. En viktig åtgärd är också förbättring av kvaliteten på den materiel som används för eliminerandet av gatudamm.

Problemet med gatudamm bör åtgärdas även med förebyggande metoder, så att gatorna planeras och anläggs med beaktande av dammbildnings- och underhållssynpunkter. Annat i förebyggande syfte som nämns i programmet är förbättring av kvaliteten på det grus som används som medel mot halka, utveckling av saltningsmetoderna samt effektivare uppsamling och bortforsling av snö. Därtill bör vårstädningen av gatorna utvecklas och göras snabbare.

IV Energiproduktion

I programmet presenteras inga åtgärder för minskning av Helsingfors Energis utsläpp av kvävedioxid och partiklar, eftersom det finns undersökningar som visar att energiproduktionens utsläpp, tack vare de höga skorstenarna, inte just påverkar luftkvaliteten i staden. Det betyder att eventuella begränsande åtgärder inte skulle ge beaktansvärda fördelar ur miljöskyddssynpunkt. Därtill styrs energiproduktionsanläggningarnas utsläpp exakt enligt administrativrättsliga normer.

V Små partiklar

1. Påverkan till förmån för övergång till uppvärmningssystem med låga utsläpp
2. Bestämmelser om småskalig förbränning införs i stadens miljöskydds- och avfallshanteringsstadgar samt i beredskapsplanen
3. Medverkan i forskningsprojekt i anslutning till små partiklar

Småskalig förbränning av ved har signifikanta konsekvenser för luftkvaliteten lokalt, framför allt påverkas halterna av små partiklar. Om veden som bränns är av god kvalitet och torr kan dock utsläppsmängderna minska betydligt. Bland de föreslagna åtgärderna ingår stöd och information för att stimulera ibruktagningen av uppvärmningssystem med låga utsläpp. Likaså ingår det i stadens miljöskydds- och avfallshanteringsbestämmelser regler om småskalig förbränning.

VI Undersökningar och utredningar

Ofta kräver åtgärderna för minskning av föroreningshalterna i luften bakgrundsundersökningar och forskning. Det är skäl att i förväg utreda vilka resurser som krävs för genomförandet av åtgärderna, vilka de reella verkningarna av dem är och hur lämpliga de är just för Helsingfors. De undersöknings- och utredningsprojekt som ingår i programmet är följande:

Planering av markdispositionen, trafiken:

- Utredning av förutsättningarna för etableringen av en miljözon
- Utredning av olika, för Helsingfors lämpliga metoder för reglering och avgiftsbeläggning av trafiken
- Utredning av möjligheterna att erbjuda företagen rådgivning som syftar till hållbar samfärdsel
- Insamling av information om den småskaliga sjöfartens och arbetsmaskinernas utsläpp i luft

Gatudamm:

- Det beställs undersökningar om möjligheterna att motarbeta gatudamm

Information, utbildning och fostran:

- Det uppgörs planer på en central för reglering av samfärdseln i anslutning till den servicecentral för ekoeffektivitet som eventuellt grundas.

VII Information, utbildning och fostran

1. Utökad information om gaturengöring till div. målgrupper: invånare, fastigheter, fastighetsbolag
2. En central för reglering av samfärdseln grundas i anslutning till en eventuell servicecentral för ekoeffektivitet
3. Kampanjerna för främjande av kollektivtrafik utökas, med inslag av luftkvalitetsinfo
4. Rekommendationer om småskalig förbränning ges ut
5. Tomgångskörningen begränsas
6. Utbildning i ekonomiskt körsätt anordnas
7. Samarbetet mellan olika städer utökas i frågor som gäller miljöfostran
8. Ökning av stadsbornas luftkvalitetsmedvetenhet och främjande av hållbar samfärdsel

Programmets mål för år 2016 är att stadsbornas medvetenhet i miljö- och luftkvalitetsfrågor har ökat, som ett resultat av temadagar, broschyrmaterial och utbildning. Invånarna vill med egna åtgärder bidra till att luftföroreningshalterna minskar, bl.a. med påverkan av den småskaliga förbränningen, val av ekonomiskt körsätt och anlitanande av kollektivtrafiken. Stadens ämbetsverk har lagt om sina arbetsmetoder i syfte att nå bättre luftkvalitet. I skolorna uppmärksammas elevernas val av samfärdselssätt. Elever stimuleras till att välja gång, cykel eller kollektivtrafik.

Uppföljning

Vart tredje år skickas en rapport till EU-kommissionen med en uppföljning av hur programmet genomförts. Den första redogörelsen är klar i juni 2011, den därpå följande i juni 2014. Den avslutande rapporten för detta program är samtidigt en rapport över genomförandet, och denna bör vara klar i juni 2017.